

EU:N JA SUOMEN KILPAILUVALVONTA

Mika Oinonen

TALENTUM PRO ■ Helsinki 2016

Copyright © 2016 Talentum Media Oy ja tekijä
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-2676-6
ISBN 978-952-14-2677-3 (verkkokirja)

Taitto: Outi Pallari
Kansi: Timo Martikainen

BALTO print
Liettua 2016

Palaute kirjasta: www.talentumshop.fi

Sisällys

ALKUSANAT	XV
LYHENTEET	XIX
1 KILPAILUVALVONNAN PERUSTEET	1
1.1 Mitä ja miten valvotaan?	1
1.2 Miksi kilpailua valvotaan?	10
1.3 Kilpailuvalvonnan kansainvälinen ulottuvuus ja toimivallan jakautuminen Suomen ja EU:n välillä.	12
1.4 Kilpailupolitiikan ala ja kehitys	16
1.5 Keskeiset käsitteet	22
1.6 Kirjan rakenne ja rajaukset	45
1.7 Syventävää luettavaa	46
2 PILARI I: YRITYSTEN VÄLINEN YHTENÄISTETTY KILPAILUNVASTAINEN KÄYTTÄYTYMINEN	49
2.1 Johdanto	50
2.2 Keskeisiä käsitteitä	54
2.2.1 Sopimus, yritysten yhteenliittymien päätös ja yhdenmukaistettu menettelytapa	54
2.2.2 Kartelli, yhdenmukaistettu menettelytapa vai hiljaista kolluusiota?	59
2.2.3 Tuotemerkkien välinen vai sisäinen kilpailu?	61

Sisällys

2.2.4	Kilpailunrajoittamisen tarkoitus tai seuraus	62
2.2.5	Vähämerkityksiset kilpailunrajoitukset	65
2.2.6	Liitännäisrajoitukset	66
2.3	Horisontaalinen yhteistyö ja horisontaaliset kilpailunrajoitukset	68
2.3.1	Johdanto	68
2.3.2	Horisontaalisen yhteistyön yleisimpiä muotoja	70
2.3.2.1	Tutkimus- ja kehityssopimukset	70
2.3.2.2	Tuotanto- ja erikoistumissopimukset	74
2.3.2.3	Ostosopimukset	78
2.3.2.4	Myynti-, jakelu- ja markkinointisopimukset	81
2.3.2.5	Standardointiyhteistyö	84
2.3.3	Yhteisyritykset	88
2.3.4	Kartellit ja muut horisontaaliset kilpailunrajoitukset	90
2.3.4.1	Hinnoista ja muista kaupankäynnin ehdoista sopiminen sekä hintasuositukset	90
2.3.4.2	Markkinoiden, asiakkaiden ja tuotantolähteiden jakaminen	92
2.3.4.3	Tuotannon ja teknisen kehityksen rajoittaminen ja valvominen	94
2.3.4.4	Yhteinen boikotti sekä toimitus- ja tuontikielto	95
2.3.4.5	Tietojenvaihto	96
2.4	Vertikaaliset kilpailunrajoitukset	99
2.4.1	Johdanto	99
2.4.2	Artiklan 101 nojalla yleensä sallitut vertikaaliset sopimukset	102
2.4.2.1	Edustussopimukset	103
2.4.2.2	Alihankintasopimukset	104
2.4.3	Ryhmäpoikkeusasetus	105
2.4.4	Vertikaalisten kilpailunrajoitusten yksittäistapauksellinen arviointi	110
2.4.4.1	Johdanto	110

2.4.4.2	Yhden tuotemerkin määrääminen	112
2.4.4.3	Yksinmyynti ja yksinomaisten asiakkaiden määrääminen	114
2.4.4.4	Valikoiva jakelu	115
2.4.4.5	Luvakesopimukset (franchising-sopimukset)	117
2.4.4.6	Yksinomainen toimitusvelvoite	119
2.4.4.7	Verkostoon pääsyä koskevat ennakkomaksut	120
2.4.4.8	Tuoteryhmien hallintaa koskevat sopimukset.	121
2.4.4.9	Sitominen	124
2.4.4.10	Jälleenmyyntihintoihin kohdistuvat rajoitukset	125
2.5	Tehokkuuspuolustus	127
2.5.1	Lähtökohdat	127
2.5.2	Edellytys 1: Tehokkuushyödyt.	129
2.5.3	Edellytys 3: Välttämättömyys.	132
2.5.4	Edellytys 2: Kuluttajahyöty	134
2.5.5	Edellytys 4: Kilpailun säilyminen.	137
2.6	Teknologiansiirtosopimukset	138
2.6.1	Immateriaalioikeus, kilpailuoikeus ja teknologiansiirtosopimukset	138
2.6.2	Komission teknologiansiirtoa koskeva vuoden 2014 ryhmäpoikkeusasetus	141
2.7	Syventävää luettavaa	145
3	PILARI II: YRITYKSEN KILPAILUNVASTAINEN MARKKINA-ASEMANSÄ VÄÄRINKÄYTTÄMINEN	147
3.1	Johdanto	148
3.2	"Määräävä" markkina-asema käsitteenä	150
3.2.1	Yhden yrityksen määräävä markkina-asema	150
3.2.2	Yhteinen määräävä markkina-asema.	151
3.2.3	Asiakkaan määräävä markkina-asema.	153

3.3 Määrävän markkina-aseman olemassaolon arviointi . . .	154
3.3.1 Yleistä kilpailuviranomaisen lähestymistavasta EU:ssa ja Suomessa	154
3.3.2 Arvioinnissa huomioon otettavia tekijöitä	157
3.3.2.1 Markkinaosuudet	157
3.3.2.2 Markkinoiden dynaamisuus	159
3.3.2.3 Erileistetut tuotteet	160
3.3.2.4 Taloudellinen ja rahoituksellinen vahvuus	161
3.3.2.5 Vertikaalinen integraatio	162
3.3.2.6 Markkinoille tulo ja kilpailijoiden toiminnan laajentuminen	162
3.3.2.7 Asiakkaiden ja tavarantoimittajien neuvotteluvoima	164
3.4 Määrävän markkina-aseman väärinkäyttö	165
3.4.1 Väärinkäyttö käsitteenä ja sen vaikutukset	165
3.4.2 Ansioillaan kilpaileminen, kilpailuun vastaaminen ja menettelyn objektiivinen välttämättömyys	169
3.4.3 Markkinoita sulkevien menettelyiden arviointi	171
3.4.4 Määrävän aseman hyväksikäytön arviointi	174
3.4.5 Väärinkäytön menettelymuodot	176
3.4.5.1 Yleistä	176
3.4.5.2 Yksinosto- ja alennusjärjestelyt	176
3.4.5.3 Toimituksista kieltäytyminen	178
3.4.5.4 Hintaruuvi	180
3.4.5.5 Saalistushinnoittelu ja ristiin- subventointi	181
3.4.5.6 Sitominen ja niputtaminen	185
3.4.5.7 Eräät muut kilpailijoita poissulkevat menettelyt	186
3.4.5.8 Kohtuuttoman korkea hinnoittelu	188
3.4.5.9 Hintasyrjintä	190
3.4.6 Tehokkuuspuolustus	191
3.4.7 Sitoumukset ja korjaustoimenpiteet	193
3.5 Syventävää luettavaa	195

4	PILARI III: KILPAILUA ESTÄVÄT YRITYSTEN VÄLISET RAKENTEELLISET JÄRJESTELYT	197
4.1	Johdanto	198
4.2	Yrityskaupan ilmoitusvelvollisuus	201
4.2.1	Mikä on yrityskauppa ja mihin se ilmoitetaan?	201
4.2.2	Ilmoitusvelvollisuuden alkaminen	205
4.2.3	Kuka on ilmoitusvelvollinen?	206
4.2.4	Liikevaihdon laskeminen	206
4.2.5	Täytäntöönpanokielto	208
4.2.6	Ilmoituksen toimittamatta jättäminen ja virheellisen tai puutteellisen tiedon antaminen	210
4.3	Yrityskauppojen arviointi	212
4.3.1	Yrityskauppojen luokittelu ja kilpailuvaikutukset	212
4.3.2	Uusi arviointitesti	214
4.3.3	Yrityskauppojen aineellisoikeudellinen arviointi	216
4.3.3.1	Yleistä	216
4.3.3.2	Haittateoriat ja kilpailunvastaiset vaikutukset	217
4.3.3.3	Horisontaaliset yrityskaupat: Koordinoimattomat vaikutukset	218
4.3.3.4	Horisontaaliset yrityskaupat: Koordinoitua vaikutukset	222
4.3.3.5	Horisontaalisten yrityskauppojen erityistilanteet	224
4.3.3.6	Vertikaaliset yrityskaupat	227
4.3.3.7	Monialayrityskaupat	229
4.3.3.8	Markkinavoimaa tasapainottavat tekijät	231
4.3.3.9	Maksukyvyttömän yrityksen puolustus	234
4.3.4	Yrityskauppapäätös	235
4.3.4.1	Yrityskaupan hyväksyminen	235
4.3.4.2	Yrityskaupan kieltäminen	240

Sisällys

4.4 Syventävää luettavaa	241
------------------------------------	-----

5 PILARIT IV, V JA VI: MARKKINAKILPAILUA VÄÄRISTÄVÄ VALTION JA JULKISYHTEISÖN TOIMINTA	243
5.1 Johdanto	244
5.2 Valtion myöntämät kilpailua vääristävät yksin- tai erityisoikeudet yrityksille (Pilari IV).	247
5.2.1 Jäsenvaltioiden yleinen velvollisuus pidättäytyä kilpailua vääristävistä toimista	247
5.2.2 Julkisyhteisöjen taloudelliseen toimintaan liittyvät kilpailunrajoitukset	248
5.2.3 Jäsenvaltioiden myöntämät kilpailua rajoittavat erityis- tai yksinoikeudet	248
5.2.4 Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvät palvelut (SGEI-palvelut)	251
5.2.5 Komission toimivalta valvoa	253
5.3 Julkinen (taloudellinen tms.) tuki yksittäisille yrityksille (Pilari V)	253
5.3.1 Mikä ja miksi?	253
5.3.2 Valtiontukien modernisaatio	255
5.3.3 Mitä voidaan pitää kiellettynä valtiontukena?	255
5.3.4 Milloin julkisin varoin tukeminen on sallittua?	259
5.3.4.1 Artiklan 107 nojalla sisämarkkinoille soveltuva tuki.	259
5.3.4.2 Yleishyödylliset taloudelliset palvelut	260
5.3.4.3 Yleinen ryhmäpoikkeusasetus.	262
5.3.4.4 Vähämerkityksinen (<i>de minimis</i> -) tuki	264
5.3.4.5 Neuvoston hyväksynnän perusteella sallittu tuki	264
5.3.5 Valtiontukea koskeva proseduuri	265
5.4 Julkisen ja yksityisen elinkeinotoiminnan välisen elinkeinotoiminnan tasapuolisuus (Pilari VI)	266
5.4.1 Mikä ja miksi?	266
5.4.2 Kilpailuneutraliteetin kahdeksan peruskiveä.	268

5.4.3	Kotimaisen kilpailuneutraliteettisäännösten historia	270
5.4.4	Missä tilanteessa ja miten neutraliteettivajeeseen voidaan puuttua?	274
5.4.5	KKV:n menettely kilpailuneutraliteetti-ongelmaa koskevassa tilanteessa	276
5.5	Valtiontukea, kilpailuneutraliteettia, kilpailunrajoitusta vai julkisia hankintoja koskeva ongelma?	277
5.6	Syventävää luettavaa	282
6	SEURAAMUKSET KILPAILUNRIKKOMUKSESTA	285
6.1	Johdanto	285
6.2	Julkisoikeudelliset toimenpiteet ja seuraamukset	288
6.2.1	Menettelyn kieltäminen ja toimitusvelvollisuuden asettaminen	288
6.2.2	Väliaikais määräykset ja välitoimet	289
6.2.3	Sitoumuspäätökset	291
6.2.4	Seuraamusmaksut ja sakot	292
6.2.4.1	Seuraamusmaksujen ja sakkojen määrä ja perusteet	292
6.2.4.2	Seuraamusmaksusta vapautuminen ja maksun määrän alentaminen	299
6.2.5	Sovintomenettely	304
6.3	Yksityisoikeudellinen täytäntöönpano ja seuraamukset	305
6.3.1	Pätemättömyys	305
6.3.2	Vahingonkorvaus	307
6.3.2.1	Yleistä	307
6.3.2.2	Kilpailulain 20 §:n vahingonkorvaussäännös	308
6.3.2.3	Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskeva lakiuudistus	309
6.3.3	Välimiesmenettely	312
6.4	Syventävää luettavaa	315

7 KILPAILUVALVONNAN TÄYTÄNTÖÖNPANO EU:SSA JA SUOMESSA	317
7.1 Johdanto	317
7.2 Yhden tai usean yrityksen yhteinen kilpailua rajoittava menettely (kilpailunrajoitukset)	318
7.2.1 Kilpailuviranomaisen prosessit pääpiirteissään.	318
7.2.2 Priorisointi ja tutkimatta jättäminen	321
7.3 Yrityskauppojen valvonta	324
7.3.1 Yrityskauppaprosessi pähkinänkuoressa	324
7.3.1.1 Ennakkoneuvottelut	324
7.3.1.2 Yrityskauppailmoituksen jälkeen	326
7.4 Menettelyyn liittyvät yleiset periaatteet ja käytänteet ..	329
7.4.1 Kilpailuviranomaisen tutkintavaltuudet	329
7.4.1.1 Yleistä	329
7.4.1.2 Elinkeinonharjoittajan tiedonantovelvollisuus	330
7.4.1.3 Elinkeinonharjoittajan kutsuminen kuultavaksi.	331
7.4.1.4 Tarkastuksen toimittaminen elinkeinonharjoittajan liike- ja muissa tiloissa	332
7.4.2 Asiakirjoihin liittyvät liikesalaisuudet	335
7.4.3 Elinkeinonharjoittajan oikeudet tutkinnan aikana	336
7.4.4 Kilpailevan yrityksen oikeudet, velvollisuudet ja vaikutusmahdollisuudet	340
7.5 Valtion ja julkisyhteisön toimintaan liittyvä kilpailun vääristyminen	342
7.6 Kilpailuasian käsittely tuomioistuimessa	345
7.6.1 Tuomioistuinprosessi Suomessa.	345
7.6.2 Seuraamusmaksu kilpailunrikkomuksesta	346
7.6.3 Yrityskaupan kieltäminen	347
7.6.4 Tuomioistuinprosessi EU:n tuomioistuimessa ..	348
7.7 Syventävää luettavaa	349

Sisällys

KIRJALLISUUS- JA LÄHDELUETTELO 351

ASIAHAKEMISTO 387